

Ενότητα 4: Πληθυσμός

Εισαγωγικό σημείωμα (σ.83)

Η έννοια του πληθυσμού δεν είναι μόνο ένα δημογραφικό θέμα (δημογραφία: επιστημονικός κλάδος με αντικείμενο τη συστηματική μελέτη του πληθυσμού), αλλά και κοινωνικό και πολιτικό ζήτημα που απασχολεί τόσο τα μεμονωμένα κράτη όσο και ολόκληρο τον πλανήτη. Μέσα από τις πληροφορίες που θ' αντλήσουμε θα διαπιστώσουμε ότι ο πληθυσμός δεν είναι ομοιογενής, αλλά διακρίνεται από διαφορές ως προς τη γεωγραφική περιοχή, το θρήσκευμα, την εθνότητα, την κατανομή πλούτου και φτώχειας, το φύλο, την ηλικία, την απασχόληση.

1) Ο πληθυσμός ως μέγεθος: «μετρώντας» τον πληθυσμό (σ.85)

- Συνήθως νομίζουμε ότι όσο μεγαλύτερος είναι ο πληθυσμός μιας χώρας τόσο πιο ανεπτυγμένη και ισχυρή είναι αυτή
- Όμως, η πραγματικότητα δείχνει ότι υπάρχουν και φτωχές χώρες με μεγάλο πληθυσμό, αντιμέτωπες με το πρόβλημα του **υπερπληθυσμού**
- Σ' αυτές τις χώρες οι άνθρωποι δυσκολεύονται να εξασφαλίσουν τροφή, στέγη, ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη, αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, εκπαίδευση.
- Ο πληθυσμός δεν είναι ενιαίος και ομοιογενής, έχει οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις ενώ η μελέτη του αναδεικνύει θέματα όπως:
  - σχέσεις μεταξύ χωρών, ηπείρων, κοινωνικών τάξεων
  - ανισότητες ως προς το φύλο, την ηλικία, το βιοτικό επίπεδο
  - σύνθετες σχέσεις μεταξύ οικογένειας και του πληθυσμού συνολικά
  - παρεμβάσεις ώστε να εξασφαλισθεί είτε η αύξηση είτε η μείωση του μεγέθους της οικογένειας

TOP 20 LARGEST COUNTRIES BY POPULATION (LIVE)

1		<u>China</u>	1,417,635,406	11		<u>Japan</u>	127,014,418
2		<u>India</u>	1,361,619,792	12		<u>Ethiopia</u>	108,870,866
3		<u>U.S.A.</u>	327,966,661	13		<u>Philippines</u>	107,332,819
4		<u>Indonesia</u>	268,207,946	14		<u>Egypt</u>	100,298,138
5		<u>Brazil</u>	211,654,389	15		<u>Vietnam</u>	96,974,611
6		<u>Pakistan</u>	202,759,392	16		<u>D.R. Congo</u>	85,400,837
7		<u>Nigeria</u>	198,487,369	17		<u>Turkey</u>	82,455,109
8		<u>Bangladesh</u>	167,243,193	18		<u>Iran</u>	82,428,750
9		<u>Russia</u>	143,928,973	19		<u>Germany</u>	82,368,437
10		<u>Mexico</u>	131,567,381	20		<u>Thailand</u>	69,246,690

3) Ο πληθυσμός ως σύσταση: διακρίσεις & διαχωρισμοί (σ.91)

- Εκτός από το μέγεθος, μία ακόμη βασική παράμετρος του πληθυσμού είναι και η σύσταση του, δηλ. *ποια είναι τα άτομα που τον αποτελούν και τα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα, όπως καταγωγή, κοινωνική τάξη, φύλο, θρησκεία, υγεία*
- Κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες αυτά τα γνωρίσματα γίνονται και αιτίες εντάσεων και αντιπαραθέσεων
- Όπως αποκαλύπτει η ιστορία οι θεωρούμενες «διαφορετικές» ομάδες έγιναν αντικείμενο άδικων, βίαιων και απάνθρωπων πρακτικών
- Επίσης αρκετές φορές οι επιστήμες πρόσφεραν επιχειρήματα για να νομιμοποιηθεί η αντιμετώπιση κάποιων πληθυσμών ως «επικύνδυνων»

3) Ο πληθυσμός ως σύσταση: διακρίσεις & διαχωρισμοί (συνέχεια)

- Ενισχύθηκαν έτσι αντιλήψεις σύμφωνα με τις οποίες κάποια άτομα ή ομάδες ατόμων θεωρήθηκαν επικίνδυνες ή «μιαρές» από το γεγονός και μόνο ότι φέρνουν ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό
- Παραδείγματα τέτοιων «στιγματισμένων» ομάδων: οι Εβραίοι, οι Ρομά, οι γυναίκες, οι φτωχοί, οι άνθρωποι με αναπηρίες, οι μετανάστες, οι μαύροι, οι ομοφυλόφιλοι
- Η περιθωριοποίηση, η γκετοποίηση, ο ρατσισμός, ο εγκλεισμός, η απέλαση, αλλά και η εθνοκάθαρση και γενοκτονία αποτελούν πρακτικές μέσα από τις οποίες πολλά κράτη επέλεξαν ν' αντιμετωπίσουν το πρόβλημα των «ανεπιθύμητων» πληθυσμών.

4) Ο πληθυσμός ως σύσταση: η επιστήμη και η «ρύθμιση» του πληθυσμού

- Το μέλημα για τον πληθυσμό πήρε σταδιακά παγκόσμια διάσταση και συνδέθηκε με τον εκσυγχρονισμό και τη πρόοδο
- Το 1965 ο πρόεδρος των ΗΠΑ Λίντον Τζόνσον υποστήριξε επίσημα τον **οικογενειακό προγραμματισμό**, συνδέοντας τον με τον πόλεμο κατά της φτώχειας
- Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα ο οικογενειακός προγραμματισμός αναδεικνύεται σε κοινωνικό και πολιτικό ζήτημα παγκοσμίως.
- *Παραδείγματα:* η πολιτική του ενός παιδιού στη Κίνα ή ο έλεγχος των γεννήσεων στην Ινδία.
- Στα πλαίσια του οικογενειακού προγραμματισμού μπαίνουν σε συζήτηση θέματα όπως η αναβάθμιση της θέσης των γυναικών, η ισότιμη συμμετοχή τους σε αποφάσεις για το μέγεθος της οικογένειας, και η δυνατότητα να έχουν πρόσβαση σε μεθόδους αντισύλληψης κατόπιν ενημέρωσης και με δική τους θέληση

4) Ο πληθυσμός ως σύσταση: η επιστήμη και η «ρύθμιση» του πληθυσμού *(συνέχεια)*

- Το 1961 παρατηρείται δυναμική εμφάνιση κινήματων που διεκδικούν δικαιώματα και βελτίωση της θέσης τους στη κοινωνική δομή, όπως οι γυναίκες, οι μαύροι, οι άνθρωποι με αναπηρίες.
- Ταυτόχρονα συζητούνται ευρέως θέματα που αφορούν τον οικογενειακό προγραμματισμό και την αντισύλληψη, όπως:
  - η αποδοχή μεθόδων αντισύλληψης που εξαρτάται και από τις επικρατούσες συνθήκες, πολιτικές, νομικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές
  - στο όνομα του οικογενειακού προγραμματισμού επιβάλλονται πρακτικές χωρίς τη συναίνεση των γυναικών που υφίστανται οδυνηρές συνέπειες για τη σωματική και ψυχική τους υγεία
  - ο οικογενειακός προγραμματισμός είναι άμεσα συνδεδεμένος με τις αντιλήψεις για τη θέση της γυναίκας
  - το δικαίωμα των γυναικών στην αντισύλληψη σχετίζεται με τη διασφάλιση της ισότητας ανδρών και γυναικών
  - χρειάζεται εξισορρόπηση ανάμεσα στο δικαίωμα του καθενός ν' αποφασίζει για το μέγεθος της οικογένειάς του και στο δικαίωμα του κράτους να παρεμβαίνει σ' αυτή την απόφαση

5) Συμπληρωματική δραστηριότητα «Ζητήματα βιοηθικής»

- Η συγκέντρωση ιατρικών δεδομένων ασθενών είναι μία ηθικά αποδεκτή και νομικά καθορισμένη πρακτική, που εφαρμόζεται με την τήρηση των ιατρικών φακέλων στα νοσοκομεία.
- Οι «βιοτράπεζες» αφορούν τη συλλογή βιολογικού υλικού το οποίο συνδέεται με προσωπικά δεδομένα των δοτών του υλικού (π.χ. βιολογικά δείγματα μπορεί να είναι ιστοί, κύτταρα, αίμα, DNA, ενώ προσωπικά δεδομένα είναι η ταυτότητα του δότη και ιατρικά δεδομένα του)
- Η συνδυαστική μελέτη των βιολογικών, ιατρικών, προσωπικών και οικογενειακών στοιχείων ενός ασθενούς θ' αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο στον αγώνα κατανόησης πολλών ασθενειών και πρόληψης και θεραπείας ανίατων, σήμερα, ασθενειών.

5) Συμπληρωματική δραστηριότητα «Ζητήματα βιοηθικής» (συνέχεια)

- Ο διάλογος που αναπτύσσεται έχει να κάνει με τους όρους βάσει των οποίων θα πραγματοποιείται η συλλογή αυτών των στοιχείων, τα πρόσωπα που θα έχουν δικαίωμα πρόσβασης σ' αυτά, καθώς και τη δυνατότητα εμπορικής αξιοποίησης των αποτελεσμάτων της έρευνας
- Το **πλεονέκτημα** των «βιοτραπεζών» είναι η άντληση πληροφοριών για τη κατάσταση της υγείας των ασθενών, καθώς και για άλλα στοιχεία της προσωπικότητας του
- Από την άλλη υπάρχει ο **κίνδυνος** να χρησιμοποιηθούν τα δείγματα και για άλλες έρευνες για τις οποίες ο δότης του υλικού δεν έχει συναινέσει.

6) Το Δημογραφικό πρόβλημα (ένθετη ενότητα)

- Η Ελλάδα **γερνάει με ραγδαίους ρυθμούς** και υπολογίζεται πως αν οι γεννήσεις κυμανθούν στα σημερινά χαμηλά επίπεδα ο πληθυσμός σε 35-50 χρόνια θα είναι ο μισός.
- Βασικά αριθμητικά μεγέθη του δημογραφικού προβλήματος:
  - οι ηλικιωμένοι 65 ετών και άνω σήμερα αποτελούν το 21,5% του πληθυσμού (από 10% το 1966)
  - τα παιδιά έως 15 ετών έχουν συρρικνωθεί στο 14% του πληθυσμού σήμερα (από 26% το 1966)
  - ο δείκτης γονιμότητας έχει πέσει στο 1,3 παιδιά ανά γυναίκα, με τον δείκτη αναπλήρωσης γενεών να είναι στο 2,1
  - η μέση ηλικία γυναίκας κατά την απόκτηση του πρώτου παιδιού μετατοπίστηκε από το 24^ο έτος το 1990 στο 32^ο έτος σήμερα

6) Το Δημογραφικό πρόβλημα (ένθετη ενότητα)

ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΓΕΝΕΩΝ (ΠΑΙΔΙΑ ΑΝΑ ΓΥΝΑΙΚΑ) ΚΑΙ ΜΕΣΗ ΗΛΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΤΕΚΝΟΓΟΝΙΑ

Χρόνος	Γονιμότητα
1940	2,10
1945	1,98
1950	2,03
1955	2,01
1960	1,94
1965	1,77
1970	1,59
1975	1,56

Χρόνος	Μέση ηλικία, σε έτη
1940	27,3
1945	26,5
1950	25,8
1955	25,4
1960	25,5
1965	26,4
1970	28
1975	29,5

6) Το Δημογραφικό πρόβλημα (συνέχεια)

- Παράγοντες που συνέβαλαν στο δημογραφικό πρόβλημα:
  - οι τάσεις για τη μείωση των γεννήσεων υπήρχαν εδώ και αρκετά χρόνια
  - η οικονομική κρίση ενίσχυσε αυτές τις τάσεις αφού η φτώχεια, η ανεργία και η ανασφάλεια οδηγούν τη γυναίκα στην απόφαση ν' αποκτήσει το πρώτο παιδί σε μεγάλη ηλικία
  - η δυσχέρεια των γυναικών να συνδυάσουν οικογενειακή και εργασιακή ζωή λόγω και του αδύναμου κοινωνικού κράτους
  - το μεταναστευτικό κύμα, ιδίως νέων ανθρώπων, τα τελευταία χρόνια επέτειναν το δημογραφικό πρόβλημα
- Τι πρέπει να γίνει:
  - ενισχύσεις οικονομικής φύσης (επιδόματα τέκνων, φορολογικές ελαφρύνσεις, στεγαστικά βοηθήματα, δωρεάν χρήση υπηρεσιών)
  - μέτρα που επικεντρώνονται στους γονείς με στόχο την εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής (άδειες μητρότητας & ανατροφής, κατοχύρωση επανόδου στη πρότερη της εγκυμοσύνης εργασία)